

ПРОФЕСОР ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ ДОБОШ – ВІДОМИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МОВОЗНАВЕЦЬ (1924–2001)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2(52)

УДК 811.161.2-027.552 Добош

DOI: 10.24144/2663-6840/2024.2(52).6–17

Вовченко Г. Професор Василь Іванович Добош – відомий український мовознавець (1924–2001); кількість бібліографічних джерел – 46; мова українська.

Анотація. В основі цієї публікації лежать матеріали виступу професора кафедри української мови УжНУ В.І. Статєєвої на наукових читаннях, присвячених 90-ій річниці з дня народження Василя Івановича Добоша у 2014 році. Ми доповнили їх фактами, що з'явилися пізніше, після 2014-го року, а також деякими іншими джерелами, які раніше не були використані. Метою статті є окреслення постаті відомого українського мовознавця, званого в Україні діалектолога Василя Івановича Добоша в інформаційних виданнях України, з'ясування історії прізвища вченого та основних моментів біографії, характеристика тематики наукових пошуків відомого вченого, оцінка його праць у прижиттєвих та пожиттєвих виданнях. Вважаємо доцільним видати ці неопубліковані матеріали до 100-річчя з дня народження В.І. Добоша. Ця публікація буде корисною не тільки для історії українського мовознавства, а й для всіх, хто цікавиться українською мовою як мовою нації. Василь Іванович Добош лишив нестертий слід у дослідженні синтаксису відмінків українських південнокарпатських говорів, описав безприйменникові та прийменникові конструкції однієї з найбільш архаїчних периферійних груп українських говорів, що перебувають у безпосередньому контакті з румунською, угорською, словацькою та частково з польською мовами. Учений мав праці з діалектної лексикології та фразеології, з діалектного словотвору, з міжмовних контактів, з лінгвогеографії говорів, писав про синхронний та діахронний аспекти вивчення діалектного синтаксису. Його цікавила історія українського мовознавства та історія української літературної мови, ономастика, проблеми школи та педагогіки, краєзнавства, культури української мови. Професор В.І. Добош як людина, науковець і педагог належав до плеяди найкращих науковців-філологів не тільки Закарпаття, а й усієї України.

Ключові слова: Добош Василь Іванович, українські південнокарпатські говори, український діалектний синтаксис, синтаксис відмінків української мови, безприйменникові та прийменникові конструкції української мови, угорсько-український словник.

Формулювання проблеми. У пошуках сучасних і надсучасних підходів до освіти слід пам'ятати про тих, завдяки яким існує й існуватиме, скільки стоятиме світ, школа, – про Вчителів. Недарма Іван Франко стверджував, що школа учителем стоїть. Про таку людину – наставника і вченого, професора кафедри української мови Василя Івановича Добоша, якому 29 жовтня 2024 року виповнилося 100 літ з дня народження, хочемо скласти його **портрет**. Цей портрет відомого мовознавця, педагога, людини, громадянина, сформований його власним життям і науковими пошуками, які відображені в енциклопедіях та різних інформаційних джерелах. Звичайно, наш портрет неповний і незавершений, проте він складений з любов'ю і вдячністю.

Використані методи. Дослідження проведене на основі біографічного, описового та культурно-історичного методів.

Виклад основного матеріалу. Народився Василь Іванович Добош 29 жовтня 1924 року у селянській родині у селі Салдобош (тепер це село Стеблівка) Хустського округу в Підкарпатській Русі, що

на той час входила до складу Чехословаччини. Станом на початок 30-х років ХХ століття і за переписом населення 1930 р. у селі мешкало 1898 жителів, національний склад яких був такий: русинів – 1749, євреїв – 97, угорців – 28, чехів і словаків – 8, німців – 1, іноземців – 15. За свідченням Ярослава Достала (його путівник-довідник «Podkarpatska Rus» уперше вийшов у 1936 році в Празі чеською мовою), тут проживали 883 греко-католики та 875 православних вірян. З державних установ у селі діяв нотаріат, була русинська школа (6 класів), а також церковні установи – греко-католицька дерев'яна церква (Різдва Пресвятої Богородиці, XVI ст., 1794), – ця готична церква була унікальною пам'яткою церковної архітектури Закарпаття, що, на жаль, згоріла в 1994 році; була в селі православна кам'яна церква (Вознесіння, 1926 р.) [Достал 2014, с.285].

Для простеження історії роду Добошів цінною інформацією стають відомості про історію самого родового прізвища. Вартісні знання черпаємо передусім з ґрунтовних праць професора П.П. Чучки, який подав найдавніші фіксації прізвища **Добош** в

історичних джерелах та розглянув походження цієї назви. У словнику П.П. Чучки «Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник», де зафіксовані всі прізвища, які функціонували на території Закарпатської області в перші повоєнні роки і тепер функціонують як прізвища корінних українців (понад 11500), прізвище **Добош** на Закарпатті фіксується з 1572 року, а в угорській антропонімії Dobos згадується з 1347 року. Ця назва, як указує П.П. Чучка, від угор. апел. *dobos* — ‘військовий барабанщик’, відомого, крім української мови, також польській мові, у тому ж значенні. На думку чеських ономастів, прізвище *Doboš* виводиться також з давньослов'янських двоосновних імен на зразок *Dobčslav*, *Dobčstoj*, *Dobročaj*... [Чучка 2005, с.199-200].

У монографії проф. П.П. Чучки «Антропонімія Закарпаття» (Ужгород: Ужгор. нац. ун-т, 2008. 671 с.) знаходимо інформацію про прізвище **Добош**. Учений включає його в групу закарпатських прізвищ, які проаналізовані в підрозділі «Апелятивна лексика у прізвищах», що входить до розділу «Лексико-семантична класифікація твірних основ». Прізвище **Добош** кваліфікується як відапелятивне, і при класифікації прізвищ за семантикою їх твірних основ віднесено до групи «Особові апелятиви» (категорія *nomina personalia*) – та до розряду «Назви людей за їх діяльністю чи професією». Зокрема, про прізвище: «Добош (пор. угор. *dobos* — ‘барабанщик’)» [Чучка 2008, с. 415].

Прізвище **Добош** П.П. Чучка етимологізує і в розділі своєї монографії «Етимологія прізвищ» у підрозділі «Іншомовні прізвища». Він відносить цю назву до «спірних прізвищевих назв» [Чучка 2008, с. 459]. Дослідник пише: «Угорського походження може бути й значна частина тих прізвищ, які відносимо до спірних прізвищевих назв, тобто такі, кожне з яких може мати по два і більше задовільних етимологічних пояснень. Наприклад: Балóга, Бáрна, Бійка, Богл'а, Бóрта, Бóршош, Бóчкой, Бáндур, Гáзі, Гарастèй, Гарапкó, Гарпáш, Дóбош, Дóраж, Изáй...» [Чучка 2008, с. 459].

Як прізвище назва **Добош** зафіксована в староукраїнських джерелах у середині XVII століття (1649 рік), а як загальна назва слово вживалося з 1650 року, – такі відомості подає «Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.» [Словник.. 2001, с. 46–47]. У другому томі «Етимологічного словника української мови» про загальну назву зазначено: [дóбош] ‘барабанщик; литаврист’ Ж, [дóбуш] ‘т.с.’ Ж, ст. *добошь* ‘військовий барабанщик’ (XVIII ст.)... – запозичено з угорської мови, можливо, через посередництво польської; уг. *dobos* ‘барабанщик’ є похідним від *dob* ‘барабан, бубон’, що загальноприйнятої етимології не має... [ЕСУМ, II, 1985, с. 98].

Відомості про лексему **Добош** знаходимо і в українських словниках XIX–XXI століття. Так, назва **Добош** зафіксована у двох томах у 1884–1886 роках у «Малорусько-німецькому словарі» Є. Желехівського та С.Недільського [Желехівський 1884, с. 188]. В «Історичному словнику української мови»

Є.Тимченка 1930 року зазначається, що слово **добошь** ‘військовий бубниста, довбиш’ фіксується з XVIII ст., а **довбишь** з тим самим значенням – ще з XVII ст., тут наведені цікаві ілюстрації з історичних джерел [Історичний словник..1930, с. 731].

Подамо **короткі біографічні відомості** про вченого. Батько В.І. Добоша рано помер, у ранньому дитинстві хлопця. Василь закінчив народну початкову школу в селі, поступив у Хустську гімназію, але не встиг закінчити (мав іти в передостанній клас), бо в листопаді 1944 року (у 20 років) пішов добровольцем у лави Червоної Армії. Пройшов фронтовими дорогами через Європу – Східну Словаччину, Південну Польщу, Моравську Остраву, Опаву, Судети. Війну закінчив під Прагою 1945 року, нагороджений бойовими нагородами, зокрема орденом Слави III ступеня. Демобілізувався у лютому 1947 року, закінчив вечірню школу трудової молоді і того ж 1947 року вступив до Ужгородського державного університету, де навчався у 1947–1952 роках на філологічному факультеті.

Упродовж 1950–1952 рр. – викладач української мови і літератури в Перечинській вечірній середній школі робітничої молоді. Після закінчення університету в 1952 році вступив в аспірантуру. У 1952–1955 рр. – аспірант відділу діалектології Інституту мовознавства АН УРСР (науковий керівник – Ф.Т. Жилко). У 1956 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Південнокарпатські говірки долини річки Тур’ї (Фонетика. Морфологія)».

На кафедрі української мови – з 1955 року, працював викладачем, з 1956 року – старший викладач. З 1958 року – на посаді доцента кафедри української мови. У 1960 році був заступником декана філологічного факультету. Упродовж 1960–1962 років – завідувач відділу шкіл і вузів Закарпатського обкому КП України, мав при цьому погодинне навантаження на кафедрі. У 1962 році став доцентом, а з 1974 року перебував на посаді професора української мови. Докторську дисертацію на тему «Синтаксис південнокарпатських говорів української мови (синтаксичні функції відмінків)» захистив у 1978 році. Офіційними опонентами були відомі українські мовознавці – С.П. Бевзенко, М.А. Жовтобрюх, П.С. Дудик.

Це перша в українському мовознавстві ґрунтовна робота з діалектного синтаксису, написана на величезній джерельній базі – 80 тисяч синтаксичних конструкцій, зібраних у 270 населених пунктах Закарпатської області і Східної Словаччини (Пряшівщини). Це закарпатські південнокарпатські і гуцульські говірки. Матеріал добирався також із друкованих джерел живого мовлення – Є. Сабова, В. Гнатюка, І. Верхратського, І. Панькевича, а також із закарпатських пам’яток.

З 1981 року В.І. Добош отримав звання професора кафедри української мови (затверджене ВАК). З 1984 по 1987 рік – декан філологічного факультету УжДУ. Був ученим секретарем першого, другого і третього складів спецради у справах захисту докторських і кандидатських дисертацій з українського мовознавства при УжДУ (1976-1985). З 1985

по 1987 рр. – голова цієї спецради третього скликання. Під його керівництвом захищені 4 кандидатські дисертації: Г.І. Вовченко (1985), О.Д. Брошняк (Пискач) (1996), А.М. Галас (1997), С.М. Рошко (2001).

Помер В.І. Добош 1 березня 2001 року на 77-му році життя.

Його учні – студенти, філологи різних поколінь – вдячні Вчителю і за його змістовні й глибокі лекції з синтаксису української мови, і за щирі поради, спрямовані на інтенсивне навчання, активну наукову роботу, на виховання загальнолюдських принципів моралі. Таким був життєвий шлях вченого.

Вагомий внесок в українське мовознавство закарпатського вченого, професора кафедри української мови Ужгородського університету Василя Івановича Добоша належно оцінено в енциклопедичних джерелах.

Так, у першому виданні галузевої енциклопедії «Українська мова» [Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. (заст. голови). Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана 2000], В.І. Добошу присвячено окрему статтю, автором якої є М.Г. Железняк [Железняк 2000, с.146]; у другому виданні цієї енциклопедії 2004 року, виправленому й доповненому, на с.158, також без фото і літератури, вже зазначено дату смерті вченого – 1.03.2001 року, а в третьому виданні енциклопедії (Київ, 2007), зі змінами і доповненнями, на с.164 подається той самий текст і додано літературу: Сабадош І.В. Учений і педагог (до 80-річчя від дня народження В.І. Добоша) *Наук. вісник Ужгор. ун-ту. Серія філологія*, 2004. Вип. 10. С.177–179 [Железняк 2007, с. 164].

У регіональній «Енциклопедії Закарпаття: визначні особи ХХ століття» (Ужгород: вид-во «Гражда», 2007) докладну статтю про Василя Івановича Добоша написав М.І. Сьюско. Тут опубліковано портрет та окреслено життєвий і науковий шлях вченого [Сьюско 2007, с.116–117].

У всеукраїнській «Енциклопедії сучасної України», видання якої розпочалося в 2001 році, у 8-ому томі, що з'явився друком 2008 року, опубліковано статтю М.Г. Железняка про В.І. Добоша, вміщено портрет вченого. Порівняно з енциклопедією «Українська мова» тут є певні зміни. Зокрема, а) вказано, що доктор філол. наук з 1979 р.(а не 1978 р.); б) зазначено: «Учасник 2-ої світової війни. Бойові нагороди»; в) уточнено, що працював в Ужгородському університеті з 1953 р.; г) в енциклопедичному нарисі назви праць не подано, а зазначено тільки проблематику праць; г) вказано основні праці: «Пр.: Синтаксис українських південнокарпатських говорів. 1971; Синтаксис українських південнокарпатських говорів (Прийменикові конструкції).1972; Енклітики в південно-західних говорах української мови. 1982 (усі – Ужгород) [Железняк 2008, с. 98].

Проблематика наукових праць професора В.І. Добоша пов'язана насамперед з українською діалектологією. Вчений підготував 62 праці, серед яких його кандидатська та докторська дисертації,

три монографії, 6 навчально-методичних посібників. Учений брав участь в укладанні угорсько-українського словника, написав 48 статей, присвячених українській діалектології. Це характеристика говірки с. Стеблівки (1949), фонетика південнокарпатських говірок долини р. Тур'ї, морфологія південнокарпатських говірок долини р. Тур'ї, енклітики в південно-західних говорах. Однак переважають публікації з **діалектного синтаксису**, зокрема праці про синтаксис відмінків, прийменникові конструкції в українських південнокарпатських говорах.

Але є публікації й на інші теми української діалектології: з **діалектної лексикології** – про назви старих свят в українських південнокарпатських говорах; з **діалектної фразеології** – про фразеологізацію синтаксичних конструкцій в південнокарпатських говорах; з **діалектного словотвору** – про словотвір іменників говірок долини ріки Тур'ї Закарпатської області; з **міжмовних контактів (інтерференцію)** – про угорські запозичення в українських говорах Закарпаття, українсько-словацькі синтаксичні паралелі; з **лінгвогеографії** – про лінгвогеографічний метод дослідження сполучників (на матеріалі південнокарпатських українських говорів); **про синхронний та діахронний аспекти** вивчення діалектного синтаксису.

В.І. Добош мав праці з **історії українського мовознавства**, зокрема він писав про стан вивчення синтаксису українських говорів, про М.А. Грицака як подвижника українського народознавчого слова, а також у співавторстві з колегами долучився до праці про досягнення українського та слов'янського мовознавства на Закарпатті за роки радянської влади. Є в його доробку публікації з **історії української літературної мови**, зокрема вчений писав про Т.Г. Шевченка з нагоди ювілейних дат. Звертався дослідник і до **ономастики**. Важливими й донині є праці про правописну нормалізацію назв населених пунктів Закарпаття – про назви типу Березово, Вишково, Дубове, Буштино, Велятино, Порошково, Королево, Голубине, Кошельово, Жденійово, Лисичово (зараз узаконено: Матвійово, Чинадійово).

Долучився В.І. Добош і до **проблем школи та педагогіки**, порушував **проблеми краєзнавства, культури української мови**, зокрема як автор брав участь у рубриці «Відповідаємо на запитання» у газеті «Закарпатська правда» в 1966 році. Рубрику вів громадський редактор – доцент Ужгородського держуніверситету П.П. Чучка. Оскільки належав до славної когорти фронтівиків – учасників Другої світової війни, то у своїх публікаціях ділився своїми спогадами про воєнне лихоліття. Як бачимо, Василь Іванович Добош у своїх публікаціях виявляв широке коло наукових інтересів, вів активне громадське життя на ниві освіти, науки й культури.

У **ювілейних публікаціях** про проф. В.І. Добоша розкриваються найкращі риси педагога-мовознавця, його наукові здобутки знаходять належну оцінку. Назвемо ці праці:

1. Дзендзелівський Й.О. Наставник молоді [До п'ятдесятиріччя В.І.Добоша] *Радянський студент*.1974. 26 жовтня. С. 2.

2. Ференц Н. Працею зігрите серце: [до 60-річчя Василя Добоша]. *Радянська освіта*. 1984. 18 груд. № 101. С.2.

3. Ференц Н. Рясна осінь ювіляра: [до 60-річчя Василя Добоша]. *Закарпатська правда*. 1984. 11 листоп. № 259. С.4.

4. Сабадош І. Його найдорожчий скарб. Професорові В.І.Добошу – 70. *Новини Закарпаття*. 1994. 29 жовтня. №164–165. С.14.

5. Ференц Н. Працею зігрите серце: [про знаного в Україні мовознавця, колишнього професора кафедри української мови УжНУ Василя Івановича Добоша (1924 – 2001)]. *Радянська освіта*. 1999. 18 груд. (Люди наших вузів).

6. Сабадош І. Учений і педагог (До 80-річчя від дня народження професора В.І.Добоша). *Наук. вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Філологія*. 2004. Вип.10. С.177–179.

7. Сабадош І. Закоханий у слово. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наук. праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. 2005. С.5–8.

8. Сабадош І. Слово про Вчителя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). 2019. 257 с. С.6–7.

9. Вовченко Г. Збирач скарбів народної мови (до 90-річчя від дня народження професора В.І.Добоша). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип.19. Присвячується 90-річчю від дня народження професора В.І.Добоша. 2014. С.8–11.

10. Ференц Н. Сіяв розумне, добре, вічне. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). 2019. С.11–12.

11. Пискач О. Василь Іванович Добош: 100 років від дня народження українського мовознавця (1924 – 2001). *Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік. Рекомендаційний бібліографічний посібник*. Ужгород: РІК- У. 2023. С. 278–283.

У 2004 році, вже після смерті вченого, кафедра української мови УжНУ організувала Всеукраїнську наукову конференцію, присвячену 80-річчю з дня народження професора В.І. Добоша. Добошівські наукові читання відбулися 28–29 жовтня 2004 року в Ужгороді. Працювали три секції: 1.Історія мови і мовознавства. Діалектологія. 2. Лексикологія. Фразеологія. Ономастика. Дериватологія. Морфологія. 3. Синтаксис. Методика. Соціологічні аспекти мови.

За підсумками роботи наукових читань був опублікований ювілейний збірник – «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства» (Збірник наукових праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша (Ужгород, 2005. 480 с.). Збірник вийшов із посвятою: «Присвячується світлій пам'яті знаного в Україні мовознавця, який невтомно працював здебільшого в галузі діалектного

синтаксису, колишнього професора кафедри української мови Ужгородського національного університету Василя Івановича Добоша (1924 – 2001)». Усього в збірнику у трьох розділах опубліковано 51 статтю – відповідно до секцій на Всеукраїнських читаннях – та фотододатки – 34 фото (чорно-білі) про життя і діяльність В.І. Добоша. Постаті вченого у збірнику присвячено дві статті – уже згадувана стаття професора Івана Сабадоша «Закоханий у слово» та доцента Галини Вовченко «Наукова спадщина професора В.І.Добоша: Матеріали до бібліографічного покажчика» (с. 9–16), в якій зібрані праці Василя Івановича Добоша з 1949 по 1999 рр., – усього 58 публікацій [пізніше стало відомо ще про 4 публікації – це віднайдені статті в газетах, тому загальна кількість публікацій 62. – Г.В.].

У жовтні 2014 року кафедра української мови УжНУ провела загальноуніверситетські наукові читання, присвячені 90-річчю з дня народження професора. У Добошівських наукових читаннях узяли участь професор І.В. Сабадош, завідувач кафедри української мови («Слово про вченого, педагога, людину (До 90-річчя від дня народження В.І. Добоша)»), проф. П.М. Лизанець, завідувач кафедри угорської філології («Василь Іванович Добош як дослідник синтаксису українських говорів Закарпаття»), професор кафедри української мови В.І. Статєєва («Професор В.І. Добош в енциклопедично-інформаційних джерелах»). Виступила також декан філологічного факультету Г.В. Шумицька зі щемливим відеоспогадом, підготовленим Медіацентром УжНУ, – «Нагород у Василя Івановича багато – бойових, трудових і ювілейних...», а також гості й студенти українського відділення філологічного факультету.

У тому ж 2014 році в УжНУ опубліковано науковий збірник «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства» (вип. 19), присвячений 90-річчю з дня народження професора В.І. Добоша. У збірнику надруковано статтю Галини Вовченко «Збирач скарбів народної мови», у якій авторка – колишня аспірантка вченого, його вдячна учениця – подала основні відомості про життя і наукову спадщину вченого, окреслила проблематику його праць з українського мовознавства, передусім українського діалектного синтаксису, наголосила на їх новизні та значенні для української науки, а також поділилася деякими власними спогадами про свого вчителя [Вовченко 2014, с. 8–11].

У 2022 році професор кафедри української мови Н.Ф. Венжинович підготувала матеріали до лекцій з історії українського мовознавства для магістрантів напряму 8.035 – Філологія, ОП «Українська мова та література», де серед імен відомих українських мовознавців ХХ століття окреслює основні дати життя і характеризує наукову спадщину професора В.І. Добоша [Історія...2022, с. 88 – 97].

У 2024 році опубліковано «Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік. Рекомендаційний бібліографічний посібник» (Ужгород: РІК-У. 2023), у якому Ольга Пискач, доцент кафедри

української мови УжНУ, ділиться своїми спогадами про Василя Івановича Добоша, наукового керівника й наставника, до 100-річчя з дня його народження [Пискач 2023, с. 278–283].

Наукова спадщина професора В.І. Добоша представлена також у **бібліографічних матеріалах**. Подаємо їх у хронологічному порядку із зазначенням кількості зафіксованих праць науковця.

1. Гольденберг Л.І., Королевич Н.Ф. *Українська мова*. Бібліографічний покажчик (1918 – 1961 рр.). Київ, 1961. 200 с.

Добош В.І. – 9 позицій [Гольденберг 1961].

2. *Слов'янська філологія на Україні (1958–1962 рр.)*: Бібліографія. Київ: вид-во АН УРСР, 1963. 615 с.

Добош В.І. – 3 праці [Слов'янська філологія...1963].

3. *Слов'янська філологія на Україні (1963–1967 рр.)*. Бібліографія. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ: Наукова думка, 1968. 294 с.

Добош В.І. 8 праць [Слов'янська філологія...1968].

4. *Слов'янська філологія на Україні (1968–1976 рр.)*. Бібліографічний покажчик. Ч. 1. Мовознавство. Фольклористика. Київ, 1978.

Добош В.І. – 7 праць [Слов'янська філологія...1978].

5. *Слов'янська філологія на Україні (1977–1981 рр.)*. Бібліографічний покажчик. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ, 1983. 208 с.

Добош В.І. – 3 праці [Слов'янська філологія...1981].

Як бачимо, в бібліографічних покажчиках, які виходили в Україні впродовж 50-80-их років ХХ ст., засвідчено 30 праць.

Наукові праці В.І. Добоша фіксують й інші джерела, а саме:

6. Дзендзелівський Й.О. Розвиток українського мовознавства в Ужгородському державному університеті за 20 років. Див. там само:

Список друкованих праць членів кафедри української мови УжДУ за 20 років. Тези доп. до ювілейної конференції, присвяченої 20-річчю Ужгород. держ. ун-ту. Сер. мовознав. (26–27 жовтня 1965 р.). МО і СТО УРСР, Ужгород. держ. ун-т; [Редкол. Й.О. Дзендзелівський (відп. ред.) та ін.]. Ужгород, 1965. С.19–20.

Добош В.І. – 20 праць за період 1949–1965 рр. (від №135–153) [Дзендзелівський 1965].

7. Бібліографія про дослідження українських говорів Східної Словаччини. Уклала Олена Пажур. Пряшів, 1972. 60 с.

Добош В.І. – 6 праць [Бібліографія...1972].

8. Можаява И.Е. Библиографический указатель работ по украинским говорам карпатского ареала, опубликованных в СССР с 1946 по 1969 гг. *Карпатская диалектология и ономастика*. АН СССР, Ин-т славяноведения и балканистики; Отв. ред. Г.П.Клепикова. Москва: Наука, 1972. С.478–576.

Добош В.І. – 12 праць [Можаява 1972].

9. Філологічні науки на Україні: Покаж-

чик літератури за 1978 р. Укладачі: Л.В.Беляєва, Ю.Л.Гунченко, Н.М.Деркач, А.І. Невольниченко. Київ, 1980.

Добош В.І. – 2 праці [Філологічні науки...1980].

10. Філологічні науки на Україні: Покажчик літератури за 1982 рік. Київ, 1983.

Добош В.І. – 1 праця [Філологічні науки...1983].

11. Філологічні науки на Україні: Покажчик літератури за 1983 рік. Київ, 1984.

Добош В.І. – 2 праці [Філологічні науки...1984].

Як бачимо, у джерелах за період 1978–1987 рр. узгадено 5 праць Василя Івановича Добоша, тоді як у бібліографічному покажчику Г. Вовченко за цей період знаходимо 13 праць вченого.

Науковий доробок ученого подають ще такі джерела:

12. Москаленко А.А., Терлецька В.М. Бібліографічний покажчик з української діалектології. Одеса, 1966. 66 с.

Добош В.І. – 8 праць (с. 20) [Москаленко 1966].

13. *Закарпатський діалект: Бібліографічний покажчик* / Уклад. І.В.Сабадош, О.Ф. Миголинець, О.Д. Пискач / Відп. ред. І.В. Сабадош. Ужгород, 2009. 136 с.

Добош В.І. – 42 праці (с. 43–47) [Закарпатський діалект...2009].

14. Власенко В.В. Сучасна українська літературна мова: Бібліографічний покажчик: Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. Житомир, 2004. 508 с.

Добош В.І. – 1 стаття (с.140) [Власенко 2004].

15. Вовченко Г. Наукова спадщина професора В.І.Добоша: матеріали до бібліографічного покажчика. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип.8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. Ужгород, 2005. С.9–16.

16. Вовченко Г. Хронологічний покажчик праць професора В.І.Добоша: матеріали до бібліографії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). Ужгород, 2019. 257 с. С.7–11. [У перевиданому списку праць професора В.І.Добоша містяться ще 4 публікації, це віднайдені статті в газетах – Г.В.].

Добош В.І. – 62 публікації за 1949–1999 роки [Вовченко 2019].

Оцінка наукового доробку відомого вченого оприлюднена ще за його життя. Так, у 1963 році **П.М. Лизанець** у рецензії на «Угорсько-український словник» (Magyar-ukrán szótár), укладений науковими працівниками УжДУ, за редакцією О.М. Рота, Ю.М. Сака, П.П. Чучки (Ужгород: Закарпатське обл. вид-во; Будапешт: Вид-во Угорської Академії наук, 1961), опублікованій у журналі «Українська мова і література в школі» (1963, №5), високо оцінив зазначений словник: «Виконаний на

належному методологічному і науковому рівні, на рівні вимог сучасної угорської і української лексикографії, гарно оформлений, є визначним явищем у науковому і культурному житті угорського і українського народів» [Лизанець 1963, с. 91].

До цієї оцінки приєднався і професор **Л.С. Паламарчук** з Академії наук у Києві. У своїй монографії «Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики)» (Київ: Наукова думка, 1978) він подав позитивну характеристику вищезначеного «Угорсько-українського словника», який уклали 8 науковців з Ужгорода, у т.ч. і В.І. Добош (співавтори А.А. Владимир, К.Й. Галас, Б.М. Мейсарош, О.М. Рот, Ю.М. Сак, П.П. Чучка, С.С. Штефуровський).

Л.С. Паламарчук, зокрема, зазначає:

а) словник видано «на задоволення потреб спілкування українського й угорського народів, між якими існують давні культурно-економічні зв'язки...» [Паламарчук 1978, с. 99];

б) словник має 28 тисяч слів і розрахований на масового користувача, відповідно до цього дібраний і реєстр: «він охоплює в основному загальноживану лексику сучасної угорської літературної мови. Із термінологічної лексики реєстром охоплені тільки найбільш загальновідомі слова. Так само обмежено внесено в реєстр професійну, специфічно-побутову, історичну та інші шари угорської лексики» (так пишуть упорядники словника в «Передмові» [Паламарчук 1978, с. 100];

в) Л.С. Паламарчук не погодився з рецензентом словника П.М. Лизанцем щодо його критичного зауваження стосовно неповноти словника, бо характер словника, який має невеликий реєстр, не дозволяв представити якнайповніше ні угорську, ні українську лексику.

Л.С. Паламарчук наголосив: «Обмеженість реєстрової частини словника неминує передбачає відповідну обмеженість, сконденсованість матеріалу в його перекладній, тобто українській частині, яка спричиняється, з одного боку, до залучення тільки найближчих у семантичному й стилістичному плані відповідників до реєстрових угорських слів, а з другого, до наведення українських відповідників лише при основних, найуживаніших значеннях угорських полісемантичних слів. На це, очевидно, повинен був зважати й рецензент словника, відзначаючи недостатню вичерпність українських відповідників до деяких слів угорського реєстру» [Паламарчук 1978, с. 100].

Л.С. Паламарчук підсумував: «Звичайно, ліпше було б мати в словнику «всі загальноживані українські відповідники» [цитує П.М. Лизанця з рецензії] і вичерпне розв'язання усіх поцифрованих значень полісемантичних слів, краще було б без «небажаних пропусків фразем» і т.д., але ж для забезпечення цього «ліпшого-кращого» потрібен інший, не масового призначення, тип словника, значно більший проти розгляданого обсягом, а, значить, набагато складніший щодо виконання. Створення подібного словника може стати об'єктом спільної праці, об'єднаних зусиль українських ра-

дянських та угорських лексикографів. Тим більше, що добра основа – розглядалий Угорсько-український словник – для подібної праці вже підготовлена» [Паламарчук 1978, с.100–101].

Отже, Л.С. Паламарчук приєднався до рецензента словника П.М. Лизанця і високо оцінив словник: «А поки що і цей словник, «виконаний на належному методологічному і науковому рівні, на рівні вимог сучасної угорської і української лексикографії, гарно оформлений, є визначним явищем у науковому і культурному житті угорського і українського народів» [Лизанець П.М. [Рец. на кн.:] Угорсько-український словник. Будапешт-Ужгород, 1961. *Українська мова і література в школі*. 1963. №5. С. 91] [Паламарчук 1978, с.101].

Дослідження В.І. Добоша знайшли високу оцінку і в інших публікаціях. Так, у підсумковій праці «**Мовознавство на Україні за п'ятдесят років**» (Київ: Наукова думка, 1967) знаходимо позитивну оцінку праць В.І. Добоша:

а) **Н.Й. Марчук** у розділі «Дослідження діалектів української мови за радянської доби» пише: «Зроблені перші кроки і в дослідженні синтаксису південно-західних, переважно карпатських говорів. Це статті В.І. Добоша та І.Д. Пагірі, в яких наведені окремі спостереження та аналізуються особливості синтаксичної структури закарпатських говорів» [Мовознавство 1967, с. 204–205];

б) у розділі «Вивчення неіндоевропейських мов» **О.Б. Ткаченко** високо оцінив «Угорсько-український словник» (1961р.): «... Значною є робота, здійснена вченими-мовознавцями Закарпаття, частково в співробітництві з мовознавцями Угорщини, в галузі угорської лексикографії. Наслідком цієї плідної роботи було, зокрема, видання «Угорсько-українського словника» (обсягом 28 000 слів). Словник укладено з урахуванням сучасного лексикографічного досвіду на досить високому науковому рівні» [Мовознавство 1967, с. 355].

В академічній колективній монографії 1980 року «**Розвиток мовознавства в УРСР. 1967–1977**» (Київ: Наукова думка, 1980), де проаналізовано досягнення українського мовознавства за 10 років – з 1966 по 1977 роки, академік **В.М. Русанівський** наголосив: «Зроблено заявку на дослідження діалектного синтаксису української мови (статті В.І. Добоша та І.Г. Матвіяса)» [Розвиток мовознавства...1980, с. 71].

І.Г. Матвіяс у цій же праці в розділі «Дослідження з української діалектології» зазначив, що в галузі діалектного синтаксису працювало ряд учених – С.П. Бевзенко (Одеський університет), К.Ф. Герман, П.М. Недільський, С.В. Маковічук (Чернівецький університет), П.С. Дудик (Вінницький педінститут). Однак, на думку І.Г. Матвіяса, найцінніший внесок зробив у цю галузь В.І. Добош. І.Г. Матвіяс наголосив: «Питанням діалектного синтаксису найбільше уваги приділяв В.І. Добош (Ужгородський університет). Крім ряду статей, він опублікував двома випусками монографію «Синтаксис українських південнокарпатських говорів» (1971, 1972), у якій вичерпно і з належною глиби-

ною розглянув безприйменникові і прийменникові конструкції, що становлять специфіку діалектного мовлення на Закарпатті» [Розвиток мовознавства...1980, с. 120–121].

Найґрунтовнішу рецензію на монографію В.І.Добоша з діалектного синтаксису «Синтаксис українських південнокарпатських говорів», яка вийшла у двох частинах в Ужгороді в 1971–1972 роках, написав учений з Чернівців **К.Ф. Герман**. Ця рецензія була опублікована в журналі «Мовознавство» (1974. №4. С.83–85). Рецензент передусім наголосив на актуальності видання. К.Герман відзначив, що «вихід у світ праці В.І. Добоша заслуговує на особливу увагу» [Герман 1974, с. 83], бо здебільшого вивчають лексику, фонетику, словотвір і морфологію говорів. «Що ж до синтаксису, то він і зараз залишається в українській діалектології тим розділом, який найменш задовольняє наукові потреби» [там само].

З погляду рецензента, «значно підвищує інтерес мовознавців до книги В.І. Добоша» те, що обстежена територія надзвичайно цікава тим, що тут проаналізований не тільки південнокарпатські говори, а й частина гуцульських, бойківських і лемківських говорів, ці території зазнавали поневолення з боку угорських та австрійських властей, що відбулося і на говорах цієї території. Тут збереглося багато архаїчних рис синтаксису, тут активно виявлялися риси міжмовної та міждіалектної взаємодії — явища мовної інтерференції протягом багатьох століть [там само].

К.Ф. Герман наголосив на високій якості джерельної бази, як і усїєї загалом праці: «Треба віддати належне авторові праці: він не захоплюється ніякими апріорними схемами або припущеннями, а групує свої спостереження тільки на надійному і багатому мовному матеріалі, достовірність, переконливість і висока якість якого не викликає ніяких сумнівів» [там само].

У рецензії схвально оцінено широту джерельної бази: «Ілюстративний матеріал (обстежено понад 275 населених пунктів) досить глибоко і широко відображає сучасний стан південнокарпатських говорів української мови» [там само]. Для діахронічного зіставлення автор користується матеріалами з праць І. Верхратського, І. Панькевича та ін., а також пам'ятками XVI–XVIII ст., використано вміло і фольклор (опубл.).

К.Ф. Герман наголошував на новизні праці: «На багатому фактичному матеріалі уточнюються окремі положення І. Верхратського, І. Панькевича та ін. Автор значною мірою удосконалив класифікацію синтаксичних функцій відмінків, зробив її чіткішою» [Герман 1974, с. 84].

У рецензії К.Ф. Германа до монографії В.І. Добоша висловлено тільки деякі зауваження: а) стосовно транскрипції — слід було подавати ілюстрації не транскрипцією 1949 р., сучаснішою — з «Сучасної української літературної мови. Вступ. Фонетика» (за ред. І.К. Білодіда, 1969 р.);

б) частоту вживання конструкцій доцільно подавати у цифрах;

в) доцільно було детально показати поширення діалектних явищ у територіальному аспекті [Герман 1974, с. 84–85].

У підсумку К.Ф. Герман наголосив на тому, що дослідження В.І. Добоша є цінним внеском не тільки в українське мовознавство, а й у слов'янську лінгвістику: «Однак ці зауваження ніскільки не применшують враження від справді цікавої і дуже корисної праці з синтаксису українських говорів, що є одночасно цінним надбанням усїєї слов'янської діалектології» [Герман 1974, с. 85].

Оцінку наукових надбань професора В.І. Добоша знаходимо у працях його сподвижників у науці й роботі. Так, **Й.О. Дзендзелівський**, що керував кафедрою української мови Ужгородського університету майже впродовж чверть століття, у статті «Наставник молоді», написаній до 50-річчя з дня народження В.І. Добоша та опублікованій в університетській багатотиражці «*Радянський студент*» (1974. 26 жовтня. С. 2), дає йому високу оцінку передусім як викладачеві: «В.І. Добош є одним з провідних працівників кафедри української мови... Він читає ряд теоретичних курсів, спецкурсів та спецсеминарів. Його лекції відзначаються багатством матеріалу, глибиною теоретичного і наукового його осмислення, простотою і дохідливістю викладу. Будучи вимогливим до студентів, наставник не менш вимогливий до себе — він постійно працює над відновленням і підвищенням рівня своїх лекцій, шукає нових, більш досконалих і ефективних форм ведення навчального процесу» [Дзендзелівський 1974, с. 2].

Такої ж високої думки Й.О. Дзендзелівський про В.І. Добоша — науковця: «Як науковець В.І. Добош відомий, причому далеко за межами нашої республіки, передусім своїми працями в ділянці діалектного синтаксису. У своїй монографії «Синтаксис українських південнокарпатських говорів», що вийшла в двох частинах (Ужгород, 1971–1972), В.І. Добош запроваджує значною мірою оригінальну теорію та методику дослідження синтаксичної системи народних говорів. Ця монографія дістала високу позитивну оцінку на сторінках академічного лінгвістичного журналу «Мовознавство» [Дзендзелівський 1974, с. 2].

Й.О. Дзендзелівський наголосив: «В.І. Добош бере активну участь у науковому житті університету, республіки і взагалі країни, часто виступаючи з доповідями на університетських, міжвузівських, республіканських та всесоюзних нарадах, конференціях, симпозіумах» [Дзендзелівський 1974, с. 2].

Професор І.В. Сабодш у ювілейній статті «*Його найдорожчий скарб. Професорові В.І. Добошу — 70*» (Новини Закарпаття. 1994. 29 жовтня, с. 14) пише про наукові праці вченого: «Загальне визнання й відомість у науковому світі принесло Василеві Івановичу його дослідження синтаксису південнокарпатських говорів української мови, тобто українських говорів Закарпатської області та Східної Словаччини... Дослідження В.І. Добоша — це в українському мовознавстві перша велика і

грунтова праця з діалектного синтаксису української мови. До цього часу в нашому мовознавстві поки що не створено подібних праць, присвячених іншим діалектним регіонам України [Сабадош 1994, с. 14].

І ще: «Як ученого В.І. Добоша чи не найбільше характеризує зразкова сумлінність, яка проявляється і в доборі доброякісного фактичного матеріалу, і в об'єктивному аналізі мовних фактів, явищ, і в солідній аргументації висунутих ним наукових положень, висновків, рекомендацій, і у високій культурі оформлення наукових результатів тощо» [Сабадош 1994, с. 14].

Висновки. Як бачимо, персоналія доктора філологічних наук, наукові здобутки закарпатського вченого, колишнього професора кафедри української мови Ужгородського університету В.І. Добоша високо оцінені в Україні, його ім'я має достойне представлення в багатьох інформаційних джерелах – як всеукраїнських, так і регіональних – закарпатських. Передусім важливо наголосити, що ця персоналія ввійшла в найавторитетніші всеукраїнські довідники – енциклопедії (як загальні, так і галузеві). Важливо, що про В.І. Добоша інформує найавторитетніше видання – «Енциклопедія сучасної України». Про праці В.І. Добоша належним чином інформують також численні бібліографічні видання, найбільше – бібліографія, укладена доцентом Г. Вовченко.

Праці В.І. Добоша схвально оцінили автори-

тетні академічні видання, такі як «Мовознавство на Україні за 50 років», «Розвиток мовознавства в УРСР (1967–1977)», а також журнал «Мовознавство» (рецензія К.Ф. Германа). Професори Й.О. Дзензелівський, І.В. Сабадош високо оцінили його монографію з діалектного синтаксису, а рецензент П.М. Лизанець, як і київський учений Л.С. Паламарчук в академічній монографічній праці «Українська радянська лексикографія» (Київ, 1978) дали високу оцінку «Угорсько-українському словнику», серед укладачів якого був і В.І. Добош. Завдяки цим авторитетним публікаціям, присвяченим професору Василю Івановичу Добошу, пам'ять про нього збережеться не на десятиліття, а на століття, – і не тільки на Закарпатті, а й далеко за його межами, бо, як сказав французький філософ Франсуа Вольтер, «пам'ятники науки існують вічно». Визначному педагогу ХІХ ст. Костянтину Ушинському належать слова: «Тільки особистість може творити особистість, тільки характером можна утворити характер». То завдяки тому, що професор В.І. Добош був неординарною особистістю і мав характер, він виховав своїх учнів, насамперед аспірантів, також особистостями, які мають характер. Учні не забувають свого наставника, звертаються до спогадів про нього в студентських аудиторіях, працюючи над своїми науковими темами, вдячно згадують на всеукраїнських читаннях, присвячених ювілеям Учителя, взяли участь у Всеукраїнській науковій конференції до сторіччя з дня народження В.І. Добоша.

Література

1. Бібліографія про дослідження українських говорів Східної Словаччини. Уклала Олена Пажур. Пряшів, 1972. 60 с.
2. Власенко В.В. Сучасна українська літературна мова: Бібліографічний покажчик: Навчальний посібник для студентів вищих навч. закладів. Житомир, 2004. 508 с.
3. Вовченко Г. Наукова спадщина професора В.І.Добоша: Матеріали до бібліографічного покажчика. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наук. праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. 2005. С.9–16.
4. Вовченко Г. Збирач скарбів народної мови (до 90-річчя від дня народження професора В.І.Добоша). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип.19. Присвячується 90-річчю від дня народження професора В.І.Добоша. 2014. С.8–11.
5. Вовченко Г. Хронологічний покажчик праць професора В.І. Добоша: матеріали до бібліографії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛІЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). 2019. 257 с. С.7–11.
6. Герман К. [Рец. на:] В.І.Добош. Синтаксис українських південнокарпатських говорів. *Мовознавство*. 1974. №4. С.83–85.
7. Гольденберг Л.І., Королевич Н.Ф. *Українська мова*. Бібліографічний покажчик (1918 – 1961 рр). Київ, 1961. 200 с.
8. Дзензелівський Й.О. Наставник молоді [До п'ятдесятиріччя В.І.Добоша]. *Радянський студент*. 1974. 26 жовтня. С. 2.
9. Дзензелівський Й.О. Розвиток українського мовознавства в Ужгородському державному університеті за 20 років. *Список друкованих праць членів кафедри української мови УжДУ за 20 років*. Тези доп. до ювілейної конференції, присвяченої 20-річчю Ужгород. держ. ун-ту. Сер. мовознав. (26-27 жовтня 1965 р.). МО і СТО УРСР, Ужгород. держ. ун-т; [Редкол. Й.О.Дзензелівський (відп. ред.) та ін.]. Ужгород, 1965. С.19–20.
10. Добош Василь Іванович. *Видатні особистості з українського мовознавства*: хрестоматія / за заг. ред. Марини Навальної; укл.: Тетяна Левченко, Тетяна Чубань. Переяслав-Хмельницький: «Видавництво КСВ», 2016. С.46–48.
11. Достал Я. Підкарпатська Русь (Закарпаття періоду Чехословацької Республіки: 1919 – 1938 рр.) Путівець-довідник. Переклад, упорядкування та доповнення Юрія Фатули. Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2014. С. 285.

12. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Ред. кол.: Мельничук О.С. (гол. редактор), Коломієць В.Т., Ткаченко О.Б. Київ: Наукова думка, 1985. Т. 2.
13. Железняк М.Г. Добош Василь Іванович. *Українська мова. Енциклопедія* / Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. (заст. голови). Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, Київ, 2000. С.146.
14. Железняк М.Г. Добош Василь Іванович. *Енциклопедія сучасної України* Т.І-20/Дзюба І.М., Жуковський А.І.(співголова), Железняк М.Г. (відп.секретар). Т. 8.: Дл - Дя. Додаток А-Г. Київ, 2008. С. 98: фот.
15. Історія українського мовознавства: матеріали до лекцій для магістрантів напряму 8.035 – Філологія, ОП «Українська мова та література». Укладач Н.Ф. Венжинович. Ужгород: ПП Данило, 2022. 115 с. С.88–97.
16. Закарпатський діалект: Бібліографічний покажчик /Уклад. І.В. Сабадош, О.Ф. Мигoliniнець, О.Д. Пискач / Відп. ред. І.В. Сабадош. Ужгород, 2009. 136 с.
17. Історичний словник українського язика. Т.1. А-Ж/ Уложили проф. Є. Тимченко, Є. Волошин, К. Лазаревська, Г. Петренко/ Зредагував проф. Є. Тимченко. Харків-Київ: ДВУ, 1930/ Фотопередрук з передмовою О. Горбача. Мюнхен, 1985.
18. Лизанець П.М. [Рец. на:] *Magyar-ukrán szótár* (Угорсько-український словник). Будапешт – Ужгород, 1961. [Співавтори: А.А. Владимир, В.І. Добош, К.Й. Галас, Б.М. Мейсарош, О.М. Рот, Ю.М. Сак, П.П. Чучка, С.С. Штефуровський]. 909 с. *Укр. мова і літ. в школі*. 1963. №5.
19. Малоруско-німецький словар. Уложив Євгеній Желеховский, ц.к. професор гімназії в Станіславі. Т.1. (А-О). Львів, 1884. С.188; Фотопередрук з післясловом Олекси Горбача. Мюнхен, 1982. Teil I (А – К). С.188.
20. Мовознавство на Україні за п'ятдесят років. Київ: Наукова думка, 1967. 455 с.
21. Можасева И.Е. Библиографический указатель работ по украинским говорам карпатского ареала, опубликованных в СССР с 1946 по 1969 гг. *Карпатская диалектология и ономастика*. АН СССР, Ин-т славяноведения и балканистики; Отв. ред. Г.П.Клепикова. Москва: Наука, 1972. С. 478–576.
22. Москаленко А.А., Терлецька В.М. Бібліографічний покажчик з української діалектології. Одеса, 1966. 66 с.
23. Паламарчук Л.С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики). Київ: Наукова думка, 1978.
24. Пискач О. Василь Іванович Добош: 100 років від дня народження українського мовознавця (1924 – 2001). *Календар краєзнавчих пам'ятних дат Закарпаття на 2024 рік. Рекомендаційний бібліографічний посібник*. Ужгород: РІК- У. 2023. С. 278–283.
25. Розвиток мовознавства в УРСР. 1967–1977. Київ: Наукова думка, 1980. 247 с.
26. Сабадош І. Його найдорожчий скарб. Професорові В.І.Добошу – 70. *Новини Закарпаття*. 1994. 29 жовтня. №164–165. С.14.
27. Сабадош І. Учений і педагог (До 80-річчя від дня народження професора В.І.Добоша). *Наук. вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Філологія*. Ужгород. Вип.10. 2004. С. 177–179.
28. Сабадош І. Закоханий у слово. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наук. праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. Ужгород, 2005. С. 5–8.
29. Сабадош І. Слово про Вчителя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип.2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). Ужгород, 2019. 257 с. С. 6–7.
30. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: У 28-ми вип. НАН України Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича; відп. ред. Д.Гринчишин. Львів, 2001. Вип.8. Д. С.46–47.
31. Слов'янська філологія на Україні (1958–1962 рр.): Бібліографія. Київ: вид-во АН УРСР, 1963. 615 с.
32. Слов'янська філологія на Україні (1963–1967 рр.) Бібліографія. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ: Наукова думка, 1968. 294 с.
33. Слов'янська філологія на Україні (1968–1976 рр.). Бібліографічний покажчик. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ, 1978.
34. Слов'янська філологія на Україні (1977–1981 рр.) .). Бібліографічний покажчик. Ч.1. Мовознавство. Фольклористика. Київ, 1983. 208 с.
35. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* (Збірник наукових праць). Вип. 8. Збірник пам'яті професора Василя Добоша. 2005. 480 с.
36. Сюсько М.І. Добош Василь Іванович. *Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття*. Ужгород: Гражда, 2007. С.116–117.
37. Ференц Н. Рясна осінь ювіляра: [до 60-річчя Василя Добоша]. *Закарпатська правда*. 1984. 11 листоп. № 259. С.4.
38. Ференц Н. Працею зігрите серце: [до 60-річчя Василя Добоша]. *Радянська освіта*. 1984. 18 груд. № 101. С.2.
39. Ференц Н. Працею зігрите серце: [про знаного в Україні мовознавця, колишнього професора кафедри української мови УжНУ Василя Івановича Добоша (1924 – 2001)]. *Радянська освіта*. 1999. 18 груд. (Люди наших вузів).

40. Ференц Н. Сіяв розумне, добре, вічне. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип. 2 (42). На пошану професора ВАСИЛЯ ДОБОША (до 95-річчя від дня народження). 2019. 257 с. С.11–12.
41. У царині художнього слова. Бібліографічний покажчик праць Надії Ференц. Уклад.: О.М. Чижмар, О.В. Бряник, О.В. Хаван.; передм. О.М. Чижмар; відп. за вип. М.М. Медведь; М-во освіти і науки України; ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т». Філол. ф-т, каф. укр. літ., Наук. б-ка. Ужгород: вид-во Олександри Гаркуші. 2021. 172 с.
42. Філологічні науки на Україні: Покажчик літератури за 1978 р. Укладачі: Л.В. Беляєва, Ю.Л. Гунченко, Н.М. Деркач, А.І. Невольниченко. Київ, 1980.
43. Філологічні науки на Україні: Покажчик літератури за 1982 рік. Київ, 1983.
44. Філологічні науки на Україні: Покажчик літератури за 1983 рік. Київ, 1984.
45. Чучка П.П. Прізвиська закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. С.199–200.
46. Чучка П. Антропонімія Закарпаття. Ужгород: Ужгор. нац. ун-т, 2008. 671с.

References

1. Bibliografia pro doslidzhennia ukrainskykh hovoriv Skhidnoi Slovachchyny [Bibliography on the Study of Ukrainian Dialects of Eastern Slovakia]. (1972). Uklala Olena Pazhur. Priashiv. 60 s. [in Ukrainian].
2. Vlasenko V.V. (2004) Suchasna ukrainska literaturna mova: Bibliografichnyi pokazhchyk [Modern Ukrainian Literary Language: Bibliographic Index]: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navch. zakladiv. Zhytomyr. 508 s. [in Ukrainian].
3. Vovchenko H. (2005) Naukova spadshchyna profesora V.I. Dobosha [The Scientific Legacy of Professor V.I. Dobosh]: Materialy do bibliografichnoho pokazhchyka. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva* (Zbirnyk nauk. prats). Vyp. 8. Zbirnyk pamiati profesora Vasyliia Dobosha. S. 9–16 [in Ukrainian].
4. Vovchenko H. (2014) Zbyrach skarbiv narodnoi movy (do 90-richchia vid dnia narodzhennia profesora V.I. Dobosha) [Collector of the Treasures of the National Language (to the 90th Anniversary of the Birthday of Professor V.I. Dobosh)]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva* (Zbirnyk naukovykh prats). Vyp.19. Prysviachuietsia 90-richchiiu vid dnia narodzhennia profesora V.I.Dobosha. S. 8–11 [in Ukrainian].
5. Vovchenko H. (2019) Khronolohichni pokazhchyk prats profesora V.I. Dobosha [Chronological Index of the Works of Professor V.I. Dobosh]: materialy do bibliografii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya Filolohiia*. Vyp. 2 (42). Na poshanu profesora VASYLIA DOBOSHA (do 95-richchia vid dnia narodzhennia). S.7–11 [in Ukrainian].
6. Herman K. (1974) [Rets. na:] V.I. Dobosh. Syntaksys ukrainskykh pivdenokarpatskykh hovoriv [V.I. Dobosh. Syntax of Ukrainian South Carpathian Dialects]. *Movoznavstvo*. № 4. S.83–85 [in Ukrainian].
7. Holdenberh L.I., Korolevych N.F. (1961) Ukrainska mova [Ukrainian language]. Bibliografichnyi pokazhchyk (1918–1961 rr). Kyiv. 200 s. [in Ukrainian].
8. Dzendzelivskiy Yo.O. (1974) Nastavnyk molodi [Mentor of Youth] [Do piatdesiatyrichchia V.I. Dobosha]. Radianskyi student. 26 zhovtnia. S. 2 [in Ukrainian].
9. Dzendzelivskiy Yo.O. (1965) Rozvytok ukrainskoho movoznavstva v Uzhhorodskomu derzhavnomu universyteti za 20 rokiv [Development of Ukrainian Movement in Uzhhorod State University for 20 Years]. Spysok drukovanykh prats chleniv kafedry ukrainskoi movy UzhDU za 20 rokiv. Tezy dop. do yuvileinoi konferentsii, prysviachenoj 20-richchiiu Uzhhorod. derzh. un-tu. Ser. movoznav. (26-27 zhovtnia 1965 r.). MO i STO URSR, Uzhhorod. derzh. un-t; [Redkol. Yo.O. Dzendzelivskiy (vidp. red.) ta in.]. Uzhhorod. S.19–20 [in Ukrainian].
10. Dobosh Vasyl Ivanovych (2016) Vydatni osobystosti z ukrainskoho movoznavstva [Prominent Personalities from Ukrainian Linguistics]: khrestomatiia / za zah. red. Maryny Navalnoi; ukl. Tetiana Levchenko, Tetiana Chuban. Pereiaslav-Khmelnyskyi: «Vydavnytstvo KSV». S.46–48.
11. Dostal Ya. Pidkarpatska Rus [Subcarpathian Rus] (Zakarpattia periodu Chekhoslovatskoi Respubliky: 1919 – 1938 rr.) Putivets-dovidnyk. Pereklad, uporiadkuvannia ta dopovnennia Yuriiia Fatuly. Uzhhorod: Vseukrainske derzhavne vydavnytstvo «Karpaty», 2014. S. 285 [in Ukrainian].
12. Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language]: U 7 t. / Red. kol.: Melnychuk O.S.(hol. redaktor), Kolomiets V.T., Tkachenko O.B. Kyiv: Naukova dumka, 1985. T.2 [in Ukrainian].
13. Zhelezniak M.H. (2000) Dobosh Vasyl Ivanovych [Vasyl Ivanovych Dobosh]. *Ukrainska mova. Entsyklopediia / Rusanivskiy V.M., Taranenko O.O. (spivholovy), Ziabliuk M.P. (zast. holovy)*. Kyiv: Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» im. M.P. Bazhana, Kyiv. S.146 [in Ukrainian].
14. Zhelezniak M.H. (2008) Dobosh Vasyl Ivanovych [Vasyl Ivanovych Dobosh]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy T.I-20/Dziuba I.M., Zhukovskiy A.I. (spivholova), Zhelezniak M.H. (vidp.sekretar)*.T.8.: DI - Dia. Dodatok A-H. Kyiv. S. 98: fot. [in Ukrainian].
15. Istorii ukrainskoho movoznavstva [History of Ukrainian Linguistics] (2022): materialy do lektsii dlia magistrantiv napriamu 8.035 – Filolohiia, OP «Ukrainska mova ta literatura». Ukladach N.F.Venzhynovych. Uzhhorod: PP Danylo. 115 s. S.88–97 [in Ukrainian].
16. Zakarpatskyi dialekt [Transcarpathian Dialect]: Bibliografichnyi pokazhchyk (2009)/Uklad. I.V.Sabadosh,

O.F.Myholynets, O.D.Pyskach / Vidp. red. I.V.Sabadosh. Uzhhorod. 136 s. [in Ukrainian].

17. Istorychnyi slovnyk ukrainskoho yazyka [Historical Dictionary of the Ukrainian Language] (1985). T.1. A-Zh / Ulozhyly prof. Ye.Tymchenko, Ye.Voloshyn, K.Lazarevska, H.Petrenko/Zredahuvav prof. Ye.Tymchenko. Kharkiv-Kyiv: DVU, 1930/ Fotoperedruk z peredmovoiu O.Horbacha. Miunkhen [in Ukrainian].

18. Lyzanets P.M. (1963) [Rets.na:] Magyar-ukrán szótár (Uhorsko-ukrainskyi slovnyk) [Magyar-ukrán szótár (Hungarian-Ukrainian dictionary)]. Budapesht – Uzhhorod, 1961. [Spivavtory: A.A.Vladymyr, V.I. Dobosh, K.Yo. Halas, B.M. Meisarosh, O.M. Rot, Yu.M. Sak, P.P.Chuchka, S.S. Shtefurovskyi]. 909 s. *Ukr. mova i lit. v shkoli*. №5 [in Ukrainian].

19. Malorusko-nimetskyi slovar [Little Russian-German Dictionary]. Ulozhyv Yevhenyi Zhelekhovskiy, ts.k. profesor himnazii v Stanislavi. T.1. (A-O). Lviv, 1884. S.188; Fotoperedruk z pisliaslovom Oleksy Horbacha. Miunkhen, 1982. Teil 1 (A – K). S.188 [in Ukrainian].

20. Movoznavstvo na Ukraini za piatdesiat rokiv [Linguistics in Ukraine in Fifty Years] (1967). Kyiv: Naukova dumka. 455 s. [in Ukrainian].

21. Mozhaeva I.E. (1972) Bibliograficheskiy ukazatel rabot po ukrainskim hovoram karpatskoho areala, opublikovannykh v SSSR s 1946 po 1969 gg. [Bibliographic Catalog of Works on the Ukrainian Dialects of the Carpathian Area, Published in the Ukrainian SSR from 1946 to 1969.] Karpatskaia dyalektolohiya i onomastyka. AN SSSR, Yn-t slavianovedeniya y balkanistyky; Otv. red. H.P.Klepykova. Moskva: Nauka. S. 478–576 [in Ukrainian].

22. Moskalenko A.A., Terletska V.M. (1966) Bibliografichni pokazhchyk z ukrainskoi dialektolohii [Bibliographic Index on Ukrainian Dialectology]. Odesa. 66 s. [in Ukrainian].

23. Palamarchuk L.S. (1978) Ukrainska radianska leksykohrafiia [Ukrainian Soviet lexicography] (Pytannia istorii, teorii ta praktyky). Kyiv:Naukova dumka [in Ukrainian].

24. Pyskach O. (2023) Vasyl Ivanovych Dobosh: 100 rokiv vid dnia narodzhennia ukrainskoho movoznavtsia [Vasyl Ivanovych Dobosh: 100 Years Since the Birth of the Ukrainian Linguist] (1924 – 2001). Kalendar kraieznavchych pamiatnykh dat Zakarpattia na 2024 rik. Rekomendatsiiny bibliografichni posibnyk. Uzhhorod: RIK- U. S. 278–283 [in Ukrainian].

25. Rozvytok movoznavstva v URSR [Development of Linguistics in the Ukrainian SSR] 1967 – 1977. Kyiv: Naukova dumka, 1980. 247 s. [in Ukrainian].

26. Sabadosh I. (1994) Yoho naidorozhchyy skarb. Profesorovi V.I. Doboshu – 70. [His Most Precious Treasure. Professor V.I. Dobosh – 70]. *Novyny Zakarpattia*. 29 zhovtnia. №164–165. S.14 [in Ukrainian].

27. Sabadosh I. (2004) Uchenyi i pedahoh (Do 80-richchia vid dnia narodzhennia profesora V.I.Dobosha) [Scientist and Teacher (To the 80th Anniversary of the Birthday of Professor V.I. Dobosh)]. *Nauk.visnyk Uzhhorodskoho un-tu. Serii: Filolohiia*. Vyp.10. 2004. S.177–179 [in Ukrainian].

28. Sabadosh I. (2005) Zakokhanyi u slovo [In Love with the Word]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva* (Zbirnyk nauk. prats). Vyp. 8. Zbirnyk pamiaty profesora Vasyliya Dobosha. S.5–8 [in Ukrainian].

29. Sabadosh I. (2019) Slovo pro Vchytelia [A Word about the Teacher]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii Filolohiia*. Vyp. 2 (42). Na poshanu profesora VASYLIA DOBOSHA (do 95-richchia vid dnia narodzhennia). S.6–7 [in Ukrainian].

30. Slovnyk ukrainskoi movy XVI – pershoi polovyny XVII st. [Dictionary of the Ukrainian Language of the 16th first Half of the 17th Centuries] (2001): U 28-my vyp. NAN Ukrainy Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha; vidp. red. D.Hrynchyshyn. Lviv. Vyp.8. D. S.46–47 [in Ukrainian].

31. Slovianska filolohiia na Ukraini [Slavic Philology in Ukraine] (1958–1962 rr.): Bibliografiia (1963). Kyiv: vyd-vo AN URSR. 615 s. [in Ukrainian].

32. Slovianska filolohiia na Ukraini [Slavic Philology in Ukraine] (1963–1967 rr.) Bibliografiia.Ch.1. Movoznavstvo. Folklorystyka (1968) Kyiv: Naukova dumka. 294 s. [in Ukrainian].

33. Slovianska filolohiia na Ukraini [Slavic Philology in Ukraine] (1968–1976 rr.). Bibliografichni pokazhchyk.Ch.1. Movoznavstvo. Folklorystyka (1978). Kyiv, 1978. [in Ukrainian].

34. Slovianska filolohiia na Ukraini [Slavic Philology in Ukraine] (1977–1981 rr.). Bibliografichni pokazhchyk.Ch.1. Movoznavstvo. Folklorystyka (1983) Kyiv. 208 s. [in Ukrainian].

35. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva* [Modern Problems of Linguistics and Literary Studies] (2005) (Zbirnyk naukovykh prats). Vyp. 8. Zbirnyk pamiaty profesora Vasyliya Dobosha. 480 s. [in Ukrainian].

36. Siusko M.I. (2007) Dobosh Vasyl Ivanovych [Dobosh Vasyl Ivanovych]. Entsyklopediia Zakarpattia: vyznachni osoby XX stolittia. Uzhhorod: vyd-vo «Grazhda». S.116–117 [in Ukrainian].

37. Ferents N. (1984) Riasna osin yuviliara: [do 60-richchia Vasyliya Dobosha] [A Bountiful Autumn Anniversary: [to Vasyl Dobosh's 60th Birthday]]. *Zakarpatska pravda*. 11 lystop. № 259. S.4 [in Ukrainian].

38. Ferents N. (1984) Pratseiu zihrite sertse: [do 60-richchia Vasyliya Dobosha] [A Heart Warmed by Work: [to Vasyl Dobosh's 60th Birthday]]. *Radianska osvita*. 18 hrud. № 101. S.2 [in Ukrainian].

39. Ferents N. (1999) Pratseiu zihrite sertse: [pro znanoho v Ukraini movoznavtsia, kolyshnoho profesora kafedry ukrainskoi movy UzhNU Vasyliya Ivanovycha Dobosha [A Heart Warmed by Work: [about Vasyl Ivanovych Dobosh, a Sleepy Linguist in Ukraine, Former Professor of the Department of Ukrainian Language at UzhNU] (1924 – 2001)]. *Radianska osvita*. 18 hrud. (Liudy nashykh vuziv) [in Ukrainian].

40. Ferents N. (2019) Siiav rozumne, dobre, vichne). [He Sowed the Intelligent, the Good, the Eternal]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia Filolohiia*. Vyp.2 (na poshanu profesora VASYLIA DOBOSHА (do 95-richchia vid dnia narodzhennia). S.11–12 [in Ukrainian].
41. U tsaryni khudozhnoho slova [In the Realm of the Artistic Word]. Bibliohrafichni pokazhchyk prats Nadii Ferents (2021). Uklad.: O.M. Chyzhmar, O.V. Brianyk, O.V. Khavan.; peredm. O.M. Chyzhmar; vidp. za vyp. M.M. Medved; M-vo osvity i nauky Ukrainy; DVNZ «Uzhhor. nats. un-t». Filol. f-t, kaf. ukr. lit., Nauk. b-ka. Uzhhorod: vyd-vo Oleksandry Harkushi. 172 s. [in Ukrainian].
42. Filolohichni nauky na Ukraini [Philological Sciences in Ukraine]: Pokazhchyk literatury za 1978 r. (1980). Ukladachi: L.V.Bieliaieva, Yu.L.Hunchenko, N.M.Derkach, A.I.Nevolnychenko. Kyiv [in Ukrainian].
43. Filolohichni nauky na Ukraini [Philological Sciences in Ukraine]: Pokazhchyk literatury za 1982 rik (1983). Kyiv [in Ukrainian].
44. Filolohichni nauky na Ukraini [Philological Sciences in Ukraine]: Pokazhchyk literatury za 1983 rik (1984). Kyiv [in Ukrainian].
45. Chuchka P.P. (2005) Prizvyshcha zakarpatskykh ukraintsiv [Nicknames of Transcarpathian Ukrainians]: Istoryko-etymolohichni slovnyk. Lviv: vyd-vo «Svit». S.199–200 [in Ukrainian].
46. Chuchka P. (2008) Antroponimiia Zakarpattia [Anthroponymy of Transcarpathia]. Uzhhorod: Uzhhor. nats. un-t. 671 s. [in Ukrainian].

PROFESSOR VASYL IVANOVYCH DOBOSH IS A FAMOUS UKRAINIAN LINGUIST (1924–2001)

Abstract. This publication is based on the materials of the speech of Professor of the Ukrainian Language Department of UzhNU V.I. Stateieva at the scientific readings dedicated to the 90th anniversary of Vasyl Dobosh's birth in 2014. We have supplemented them with facts that appeared later, after 2014, as well as some other sources that have not been used before. The purpose of the article is to outline the figure of the famous Ukrainian linguist, dialectologist Vasyl Ivanovych Dobosh in the Ukrainian media, to find out the history of the scientist's surname and the main points of his biography, to characterize the topics of the famous scientist's research, and to evaluate his works in lifetime and lifetime publications. We consider it appropriate to publish these unpublished materials on the occasion of the upcoming 100th anniversary of V.I. Dobosh's birth. This publication will be useful not only for the history of Ukrainian linguistics, but also for anyone interested in the Ukrainian language as the language of the nation. Vasyl Dobosh left an indelible mark in the study of case syntax in Ukrainian South Carpathian dialects, describing the prepositional and prepositional constructions of one of the most archaic peripheral groups of Ukrainian dialects in direct contact with Romanian, Hungarian, Slovak, and partly Polish. The scientist had works on dialect lexicology and phraseology, on dialect word formation, on interlingual contacts, on linguistic geography of dialects, and wrote about synchronic and diachronic aspects of the study of dialect syntax. He was interested in the history of Ukrainian linguistics and the history of the Ukrainian literary language, onomastics, problems of school and pedagogy, local history, and the culture of the Ukrainian language. Professor Dobosh as a person, scientist, and teacher belonged to the galaxy of the best philologists not only in Transcarpathia but also in Ukraine.

Keywords: Vasyl Dobosh, Ukrainian South-Carpathian dialects, Ukrainian dialect syntax, syntax of Ukrainian cases, prepositional and prepositional constructions of the Ukrainian language, Hungarian-Ukrainian dictionary.

© Вовченко Г., 2024 р.

Галина Вовченко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна; galavovchenko@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-2873-2858>

Halyna Vovchenko – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; galavovchenko@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-2873-2858>